

Список використаних джерел

1. Братусь В. С. Аномалии личности / В. С. Братусь. – М. : Мысль, 1988. — 301 [2] с.
2. Братусь В. С. К проблеме человека в психологии [Электронный ресурс] / В. С. Братусь // Вопросы психологии. – 1997. – №5. – Режим доступа: <http://www.ipk.alien.ru/>
3. Горноста́й П. П. Компетентність психолога: досвід чи творча обдарованість? [Електронний ресурс] / П. П. Горноста́й // Практична психологія і школа: матеріали Міжнар. конф. – К., 1993. – С. 43–49. – Режим доступу: http://users.i.com.ua/~p_gorn/publ01d.html
4. Грищенко С. А. Прогнозувальний компонент професійного мислення психолога-консультанта / С. А. Грищенко // Психологія: зб. наук. праць. – Випуск III. – К. : НПУ, 1998. – С. 61–65.
5. Дружинин В. Н. Экспериментальная психология / В. Н. Дружинин. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 256 с.
6. Олпорт Г. Становление личности. Избранные труды / Д.О. Леонтьев. – М. : Смысл, 2002. – 462 с.
7. Основи практичної психології / [В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін.]. – К. : Либідь, 1999. – 536 с.
8. Психология личности: Учебное пособие / П. Н. Ермаков, В. А. Лабунская. – М. : Эксмо, 2007. – 653 с.
9. Словарь психолога-практика / С. Ю. Головин. – [2-е изд.]. – Мн. : Харвест, М. : АСТ, 2001. – 976 с. – (Библиотека практической психологии).
10. Фромм Э. Психоанализ и этика / Э. Фромм. – М. : Республика, 1993. – 415 с. – (Б-ка этической мысли).
11. Хьелл Л. Теории личности / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – СПб. : Питер, 2005. – 607 с.

In the article a psychical health is analysed as professionally meaningful description of personality maturity of future psychologists. The results of research of psychical health are described for future psychologists.

Key words: psychical health, personality maturity, psychologist.

Отримано: 9.03.2010

УДК 159.942.5

Н.С. Дмитріюк

Вплив емоцій на формування та становлення особистості

У статті аналізуються теоретичні аспекти загальних тенденцій та закономірностей емоцій у розвитку та становленні особистості, акцентується увага на здатності емоцій породжувати емоційні переживання та психічні стани особистості.

Ключові слова: емоції, психічні стани, особистість.

В статье анализируются теоретические аспекты общих тенденций и закономерностей эмоций в развитии и становлении личности, акцентируется внимание на способности эмоций порождать эмоциональные переживания и психические состояния личности.

Ключевые слова: эмоции, психические состояния, личность.

У сучасній психології проблема емоцій особистості належить до найскладніших та найактуальніших. Особлива увага науковців зосереджена на вивченні емоцій як фундаментальної сфери психічного розвитку людини, як базису її духовного життя, як інтимно-сутнісного пласта психіки. Сьогодні емоційна сфера особистості стає предметом серйозних теоретичних обговорень (В.П.Зінченко, А.Б.Орлов, С.Д.Смірнов, В.І.Слободчиков та інші).

Але розробка у психологічній науці ефективних методів розвитку емоцій, розкриття базисних категорій емоційної сфери особистості до цього часу не набули достатнього обґрунтування. З одного боку, труднощі у дослідженні емоційних явищ зумовлені природою емоційних процесів, їх невовимістю, короткочасністю перебігу, залежністю від індивідуальних особливостей та спрямованості особистості, умов її суспільного розвитку, з другого – складністю експериментального (об'єктивного) та діагностичного вивчення: важко змодельовати потрібну ситуацію, викликати заплановану емоцію, утримати переживання упродовж тривалого часу.

Сучасний етап теоретичної розробки проблеми емоцій, їх понятійний апарат характеризується термінологічним різноманіттям і тому потребує узагальнення та систематизації. Помітні концептуальні розходження або отождоження у трактуванні понять “емоція і почуття”, “емоція та афект”, “емоція і переживання”, “емоція і психічний стан”, що свідчить про невпорядкованість та розмитість визначень окремих підкласів цілісної, динамічно змінної емоційної системи.

© Н.С. Дмитріюк

261

Водночас розробка спеціальних експериментальних досліджень емоцій здійснена у працях В.К.Вілюнаса, Р.Вудворса, Б.І.Додонова, К.Ізарда, С.П.Ільїна, Д.Ліндслі, Я.Рейковського, П.В.Симонова, П.Фресса, П.М.Якобсона. Наукові дослідження феномена емоцій зосереджені в основному на розгляді сутності емоцій, їх специфіки та розуміння. В історії психологічної думки велике значення мають дослідження у розробці питань емоційної сфери дітей (Л.І.Божович, А.Валлона, Н.Я.Грота, О.В.Запорожця, В.В.Зеньковського, Н.Н.Ланге, І.А.Сікорського).

Визначається важливість вивчення вікових особливостей емоційної сфери дітей, тому що спостерігається тісний зв'язок емоційного і психічного розвитку [20]. Доведено, що порушення в емоційному розвитку дитини дошкільного віку призводять до нездатності використовувати інші здібності, зокрема інтелект, для подальшого розвитку. У дітей з емоційними порушеннями переважають такі негативні емоції, як горе, страх, гнів, сором, огида. Для таких дітей притаманний високий рівень тривожності, а позитивні емоції виявляються рідко. Рівень розвитку їхнього інтелекту відповідає середнім значенням за результатами тесту Векслера. Звідси виникає завдання контролю за емоційним розвитком дітей у формуванні та становленні здорового психічного життя особистості.

На думку В.В.Сікорського, “почуття та афекти виявляються у дітей значно раніше, ніж інші види психічних функцій (наприклад, воля, розум), і в відомому пору складають найвизначніший бік їх душевного життя” [19, с.28].

В.В.Зеньковський, даючи визначення емоціям, ототожнює їх з природністю у поведінці дитини, безпосередністю, грацією та вільністю. При цьому він наголошує, що у психічному розвитку дитини в період від одного до семи років “...емоційна сфера займає <...> центральне значення в системі психічних сил” [9, с.123].

Здатність до психічного життя дитини, на думку А.Валлона, реалізується завдяки емоціям. В генезисі психічного життя емоції з'являються найпершими та “...здійснюють перші зв'язки дитини з її соціальним середовищем і стають основою для формування намірів та розумових здібностей” [3, с.120-123].

Стосовно психіки дитини подібні думки висловлені Л.І.Божович. Вона надає виняткового значення проблемі емоційних переживань у загальному психічному розвитку дитини. При цьому вона підкреслює важливість розуміння афективного відношення дитини до соціального середовища: “Ми розглядаємо афективні стани як тривалі, глибокі емоційні переживання, безпосередньо пов'язані

з активно діючими потребами та прагненнями, що мають для суб'єкта життєво важливе значення” [2, с.153].

О.В.Запорожець вказував на необхідність розгортання фундаментальних наукових досліджень у сфері емоцій дитини, і особливо у зв'язку з розповсюдженням суспільного дошкільного виховання. Вчений вважає, що психологічна наука без вчення про емоції нічого не варта [8].

У працях Л.С.Виготського, О.В.Запорожця, В.П.Зінченка доведено, що емоції є не тільки однією із найважливіших психічних функцій, а виступають ядром у цілісному розвитку особистості дошкільника.

Як бачимо, провідні вітчизняні психологи розглядають емоції як найбільш яскравий феномен, що проявляється у поведінці дитини. Розкриваючи специфіку емоцій як важливих психічних процесів, вчені визначають їх фундаментальну роль у формуванні особистості та загальному психічному розвитку дитини.

Сьогодні особливу увагу науковці зосереджують на дослідженні соціально-емоційних проявів дітей дошкільного віку. У працях Л.С.Виготського, О.В.Запорожця, Д.Б.Ельконіна, О.Л.Кононко, В.К.Котирло, А.Н.Леонт'єва, М.І.Лісіної, Я.З.Неверович показано інтенсивний розвиток емоцій під впливом соціальних умов життя та виховання, доведено, що у процесі засвоєння дитиною соціальних цінностей, соціальних вимог, норм та ідеалів її емоції набувають багатшого змісту і складніших форм прояву.

Виділяючи чинники, що впливають на зміст і способи виразу емоцій дошкільників, автори вказують на соціальні умови розвитку емоцій дітей. Показано роль дорослих та сім'ї, значущість відносин з однолітками.

В.В.Зеньковський порівнює раннє дитинство з “золотим часом” в емоційному житті особистості. Емоційні реакції як зовнішній вияв внутрішнього стану дитини виступають показником благополучного чи неблагополучного входження дитини в соціум і прийняття певної соціальної ролі [9].

Отже, розвиток соціальних емоцій у дітей є керованим процесом, який дозволяє виховувати емоції. Результативність дій дошкільника обумовлена специфікою способів емоційної взаємодії з людьми, які дозволяють дитині пізнавати не тільки основні характеристики і властивості об'єктів, але й розуміти суть та закономірності явищ, подій, що відбуваються.

Закономірності емоційної сфери особи визначаються специфічними емоційними явищами, до яких належать емоції, почуття, психічні стани, переживання та інші емоційні прояви. Розкриття

закономірностей розвитку емоційної сфери має методологічний характер і базується на кардинальних положеннях загальної теорії емоцій, розроблених на провідних традиціях вітчизняної та сучасної світової науково-психологічної думки. Ґрунтовний аналіз цих та інших досліджень характеризується різними поглядами вчених на пошук та розуміння сутності емоцій.

Пояснення природи емоцій з посиланням на фізіологічні процеси вперше здійснили У.Джемс та І.К.Ланге [16, с.95]. Було розкрито пряму залежність процесу розвитку емоцій від розвитку інших органів. Виникнення емоцій вчені пояснюють як наслідок зміни внутрішніх органів та скелетної мускулатури, що викликане відповідними стимулами [6]. Периферична теорія Джемса-Ланге стала свого роду зразком для великої кількості альтернативних теорій, що відрізняються лише тим, який саме фізіологічний процес розглядається головною детермінантою виникнення емоцій. Згодом, замість запропонованого периферичного збудження з'являються таламічна (У.Кеннона, Ф. Барда) і лімбічна (Д.Б. Ліндслея, М. Арнольда і Дж. Луфбороу) теорії.

Отже, різні автори називають фізіологічними центрами емоцій певні компоненти мозку і центральної нервової системи. Відповідно до цього кожний дослідник розкриває природу емоцій в рамках свого підходу.

Біологічна теорія П.К.Анохіна розглядає емоції як біологічний продукт еволюції, як пристосувальний фактор у житті тварин.

Однак, можна зустріти інші визначення емоцій. В.К.Вілюнас розуміє емоції як специфічну здатність суб'єкта оцінювати ставлення до тих чи інших обставин [4]. Емоції, на думку П.Я.Гальперіна, слід розглядати як "своєрідні і притому могутні способи орієнтації у життєво важливих обставинах <...> Такого роду орієнтування не можна замінити ні інтелектуальним вирішенням, ні вольовим зусиллям" [5, с.95].

Таким чином, виникнення емоційного процесу та його головна функція полягають у кардинальній оцінці та переоцінці явища, події, предмета, певного ставлення до обставин.

Емоція як складний комплексний процес постає у диференційній теорії (В.Томкінс, К.Ізард). Кожна емоція розглядається окремо від інших як самостійний нейрофізіологічний, нервово-м'язовий та феноменологічний процес. Причому, в останньому емоція проявляється як сильно мотивоване переживання.

Поширеним у психологічній науці є зв'язок емоцій з потребами. С.Л.Рубінштейн запропонував визначення емоції через вказування функції, яка ними виконується, а саме – через функцію суб'єктивної

представленості потреб. Звідси, емоція – це особлива форма існування та розвитку потреб.

Л.І.Божович трактує природу психічних переживань дитини, використовуючи поняття потреба, схилившись до думки, що "...за переживанням <...> лежить світ потреб дитини – її прагнення, бажання, наміри в їх складному переплетінні між собою і в їх співвідношенні з можливостями їх задоволення" [2, с.159].

Підтверджує подібну думку потребово-інформаційна теорія П.В.Симонова, відповідно до якої емоція є відображення розумом людини і вищих тварин якої-небудь актуальної потреби (її якості і величини) і ймовірності її задоволення (можливості), що суб'єкт мимовільно оцінює на основі природженого і раніше набутого досвіду. П.В.Симонов стверджує, що виникнення та розвиток емоцій обумовлені дефіцитом прагматичної інформації, що й зумовлює виникнення негативних емоцій, а саме страху, гніву і т.д. А зростання ймовірності задоволення актуальної потреби породжує позитивні емоції.

Отже, вчені визначають роль емоцій як посередника між потребами та діяльністю по їх задоволенню, як засіб трансформування цінностей, які стають змістом, що спонукає мотиви поведінки людини. У зв'язку з цим можна дійти висновку, що емоції дітей відображають їхні пріоритетні потреби і прагнення. Вони виникають тому, що з'являється певна потреба, що вимагає свого задоволення.

У психологічній літературі в основному сутність емоцій пояснюється через переживання. В найбільш загальному змісті емоції визначаються як психічні процеси та стани, що у формі безпосередніх переживань відображають значимість чогось у життєдіяльності людини.

Г.О.Фортунатов називає емоціями лише конкретні форми переживання почуттів [18].

За Р.С.Немовим, емоції – це "елементарні переживання, які виникають у людини під впливом загального стану організму і ходу процесу задоволення актуальних потреб" [15, с.573].

М.С.Лебединський і В.М.М'ясищев розглядають емоції, як "...одну з найважливіших сторін психічних процесів, яка характеризує переживання людиною дійсності" [13, с.22].

П.О.Рудик, даючи визначення емоціям, ототожнює переживання і ставлення: "емоціями називаються психічні процеси, змістом яких є переживання, ставлення людини до тих або інших явищ оточуючої дійсності..." [17, с.75].

Отже, емоції характеризують не тільки ставлення суб'єкта до оточуючого світу, але одночасно виступають специфічною формою переживання, що відображає значення об'єктів для суб'єкта.

Більшість авторів, характеризуючи зміст емоцій, також розглядають їх як специфічне переживання. Емоція, на думку В.І.Кульчицької, тісно взаємодіє із першим враженням, виникає у конкретній ситуації, має певний зміст і супроводжується виразними рухами. При цьому авторка визначає емоцію як “безпосереднє переживання, що виникає в ситуації, і в якому виражається ставлення людини до цієї ситуації” [12, с.9].

Розглядаючи проблему соціально-емоційного розвитку дошкільника, О.Л.Кононко інтерпретує емоцію як таку, що “відбиває певне переживання дошкільника, а почуття – стійке емоційне ставлення до навколишнього середовища і самого себе”. Оперуючи поняттям “переживання” О.Л.Кононко має на увазі самостійну діяльність дошкільника, під час якої співвідноситься його внутрішній світ і навколишня дійсність [11, с.36].

Отже, найчастіше емоції визначаються як переживання особою в даний момент свого ставлення до чогось або до кого-небудь (до наявної або майбутньої ситуації, до інших людей, до себе тощо).

Зрозуміло, що усе те, що дитина пізнає про себе чи вважає властивим собі – викликає у неї різноманітні переживання. Термін “переживання” запропонував Л.С.Виготський для аналізу ролі середовища у розвитку дитини. На думку Л.С.Виготського, весь характер переживань дитини до 7 років перебудовується, як шахматна дошка, коли дитина навчилася грати у шахи.

Механізм дії переживань був відкритий порівняно недавно. Він полягає у набутті дитиною особистісного значення суб’єктивного змісту усіх сторін її реального життя. Такий механізм базується на існуючому раніше нейтральному об’єктивному змісті, що відображається у свідомості дитини.

Отже, перехід до старшого дошкільного віку позначається суттєвими змінами у розвитку емоційної сфери особистості, що забезпечує орієнтацію дитини у власних переживаннях.

Акцентуючи увагу на проблемі емоцій, помітним є той факт, що сучасні автори характеризують емоційну сферу особистості через призму категорії “переживання”. Так, у працях В.В.Лебединського та представників його школи доведено, що центральною категорією в емоційному розвитку особистості виступає переживання або тип афективного орієнтування.

Переживання, на думку О.С.Нікольської, є внутрішнім психічним механізмом, що організовує і тип орієнтування, і форми адаптивної поведінки, і особливості свідомості.

Автори розглядають емоційний розвиток як багаторівневий процес. В.В.Лебединський та О.С.Нікольська виділяють чотири

послідовні рівні у розвитку відносин особистості з середовищем. Так, перший – рівень афективної пластичності – здійснює примітивну оцінку можливості контакту з оточенням ще до безпосередньої взаємодії з ним. Другий рівень відповідає за вироблення індивідуальних афективних стереотипів сенсорного контакту та способів задоволення соматичних потреб, коли вибірково оцінюється якість сенсорних вражень, яскраво забарвлених задоволенням або незадоволенням. Третій – рівень афективної експансії – створює емоційний досвід успіхів та невдач, виробляє основу домагань суб’єкта, його емоційного самопочуття “можу” або “не можу”. Четвертий – рівень емоційного контролю – відповідає за організацію життя і поведінки суб’єкта в соціумі і здійснює емоційну оцінку реакцій інших людей, налагодження стосунків з ними.

Переживання кожного рівня мають свою модальність, структуру, динаміку та культурні особливості розвитку. Тип переживання кожного рівня формує відповідний тип свідомості. Так, дискретне, нестійке переживання першого рівня формує особливий тип периферичної свідомості, найменш організованої, а значить – найбільш пластичної. Афективне переживання другого рівня, що характеризує стійку афективну пам’ять та чуттєву основу усіх зв’язків зі світом, призводить до того, що свідомість другого рівня починає відображати стійкі, індивідуально організовані відносини з середовищем. Головною подією у розвитку свідомості на третьому рівні є переживання себе як суб’єкта дії. Четвертий рівень переживання сприяє виділенню із афективного тла фігури іншої людини та її цінностей.

Виділені авторами рівні афективної регуляції характеризують переживання як ієрархічно організований феномен, що суттєво доповнює уявлення про особливості переживань та їх структуру, а також емоційної сфери в цілому [13].

А.Д.Кошельова, В.І.Перегуда, О.А.Шаграєва схиляються до думки, що специфіка емоційного розвитку дошкільника відбувається на основі домінуючих переживань. Переживання, на їхню думку, є тим механізмом, що реалізує причетність дитини до світу як цілого у формі позитивного або негативного емоційного відгуку. В результаті взаємодії багатогранних емоційних переживань у дитини виникає складне та узагальнене почуття – емоційне світовідчуття, що характеризується різними рівнями в поєднанні переживань. Рівень соматично обумовленого переживання є базовим та утворює емоційний досвід дитини. На цьому рівні виникають так звані суб’єктивні стани, обумовлені особливостями соматичного розвитку: особливостями організму дитини, зрілістю його окремих систем (сон, харчування, дихання та інше). Конкретними формами таких

переживань є плач, крик як прояв емоційного дискомфорту. На рівні афіліативного, емпатійного переживання особливо виділяються емоції, викликані близьким дорослим (перш за все мамою), а також доступними дитині видами діяльності з цим дорослим (дії спілкування). Саме з цього моменту джерело переживань значною мірою реалізується не у самій дитині, а ззовні. На цьому рівні у дитини формується первинна людська потреба – потреба в іншій людині, яка опредмечується та розвивається в емоційних стереотипах повсякденної взаємодії дорослого і немовляти. Рівень інструментальних емоцій формується у дитини в процесі спільної діяльності з дорослим, внаслідок чого дії дитини набувають таких властивостей, як предметність та соціальність. Перші дії дитини є діями соціального походження і лиш значно пізніше вони наповнюються різним предметним змістом. Поява у дитини власних практичних дій спонукає механізм виникнення інструментальних емоцій. З цього моменту відбувається процес диференціації соціальних та предметних дій як важливої основи виникнення соціальних та предметних емоцій і почуттів. Рівень власне соціальних емоцій характеризується зародженням та розвитком в межах емоційної підсистеми “дитина-мати” соціальних емоцій, що пізніше особливо яскраво проявляються у становленні достатньо автономної емоційної підсистеми – “дитина-ровесник”.

Отже, домінування у свідомості дитини предмета її переживань слугує основою для побудови багаторівневої системи емоційної регуляції поведінки у дошкільному віці. Внаслідок становлення цих рівнів у процесі онтогенезу у дитини появляється емоційне світовідчуття як складноорганізоване почуття. Узагальнюючи цей підхід, його автори дійшли таких висновків:

- кожен рівень має свій період особливої актуальності та свого внеску у визначення модальності емоційного світовідчуття як складного базисного почуття;
- кожна підсистема функціонує у цілісній системі емоційної регуляції поведінки дитини досить автономно, але в той же час у тісному взаємозв’язку з іншими підсистемами;
- негативні емоції та афекти, що виражені в одній із підсистем, можуть суттєво спотворювати емоційно-чуттєве тло, характерне для інших рівнів;
- сприятливий вплив на емоційне світовідчуття дитини, на її відносини з близькими дорослими дозволяє здійснити проблемне психологічне консультування та застосування соціально-психологічного тренінгу [7].

Отже, сам термін “емоція” у науковому розумінні до теперішнього часу не отримав чіткої визначеності. Створені теорії емоцій вивчають

окремий компонент емоційних процесів, виходячи з вузького кола завдань. Кожна зі створених теорій характеризує емоцію по-своєму, залежно від поставлених цілей, характеру дослідження та інколи спеціально розробленого методу.

Аналізуючи загальні тенденції у розумінні емоцій, Є.П.Ільїн виділяє певну односторонність досліджень у розумінні цього феномена. Подолати її, на думку вченого, можна, ввівши поняття психічного стану [10]. Адже ще у 50-х роках ХХ століття Н.Д.Левітов наголошує на тому, “що психічні стани не можна зводити до переживань, хоча ці категорії мають найбільш тісний зв’язок”. Роль емоцій, на його думку, визначається взаємообумовленістю переживань та психічних станів [14].

Сучасні погляди у вітчизняній психології на переживання пов’язані з розглядом останнього не лише як емоційної реакції на оточуючу дійсність, але й як проживання у світлі вчинку, який ми передусім переживаємо у психічних станах (Т.С.Кириленко, І.П.Манюха, Т.М.Титаренко).

Виходячи з наведених вище положень, ми поділяємо наукову думку про те, що в загальному розумінні поняття “стан” означає “реакцію функціональних систем на зовнішні та внутрішні впливи, спрямовані на отримання корисного для організму результату”. Емоційний бік станів знаходить своє відображення у формі емоційних переживань, а фізіологічний – у зміні ряду функцій – як вегетативних, так і рухових [10, с.36].

Резюмуючи, можна підкреслити, що ми розглядаємо емоції як такі, що володіють здатністю породжувати емоційне переживання, на ґрунті якого яскраво проступає психічний стан особистості. Такий взаємозв’язок у сукупності дає можливість охарактеризувати емоційну сферу особистості як таку, що відображає цілісність її емоційного життя.

Отже, теоретичний ракурс розв’язання вказаної проблеми актуалізує дослідження у сфері емоційного розвитку особистості. Аналіз науковопсихологічної літератури дає підстави стверджувати, що пізнання закономірностей емоційної сфери особистості залишається недостатньо дослідженим і характеризується різними поглядами вчених на пошук та розуміння сутності та змісту цих понять.

Конкретизація наукових даних, що описують специфіку емоційної сфери особистості, дає можливість умовно виділити два провідні напрямки у дослідженні емоцій. До першого напрямку належать загальні теорії емоцій, що розглядають специфіку виникнення та розвитку емоцій. До другого напрямку можна віднести

результати досліджень особливостей емоцій, що відображаються у взаємозв'язку чи ототожненні з психічними станами, з афектом, з психічними процесами або психічними властивостями особистості.

Залишаються актуальними подальші дослідження специфіки емоцій як таких, що володіють здатністю породжувати емоційні переживання, на ґрунті яких проступає "фігура" спеціальної дослідницької рефлексії – психічні стани особистості.

Список використаних джерел

1. Аутичний ребенок: Пути помощи / О.С. Никольская, Баянская Е.Р., М.М. Либлинг. – 2-е изд. – М.: Теревинф, 2000. – 333 с.
2. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – М.: Просвещение, 1968. – 464 с.
3. Валлон А. Психическое развитие ребенка. – М.: Просвещение, 1967. – 196 с.
4. Вилюнас В.К. Психология эмоциональных явлений. – М.: Изд-во МГУ, 1976. – 142 с.
5. Гальперин П.Я. Введение в психологию. – М.: МГУ, 1976. – 149 с.
6. Джемс У. Психология. – М.: Педагогика, 1991. – 368 с.
7. Эмоциональное развитие дошкольников: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. зав / А.Д. Кошелева, В.И. Перегуда, О.А. Шаграева / Под ред. О.А. Шаграевой, С.А. Козловой. – М.: Издательский центр "Академия", 2003. – 176 с.
8. Запорожец А.В. Значение ранних периодов детства для формирования детской личности // Принцип развития в психологии. – М., 1978. – С.243 – 267.
9. Зеньковский В.В. Психология детства: Учебное пособие для вузов. – М.: Academia, 1996. – 346 с.
10. Ильин Е.П. Эмоции и чувства – СПб.: Питер, 2002. – 752 с.
11. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): Навчальний посібник для вищ. навч. закладів. – К.: Освіта, 1998. – 255 с.
12. Кульчицкая Е.И. Воспитание чувств детей в семье. – К.: Рад. школа, 1983. – 120 с.
13. Лебединский М.С., Мясичев В.Н. Введение в медицинскую психологию. – Л.: Медицина (Ленингр. отд-е), 1966. – 430 с.
14. Левитов Н.Д. О психических состояниях человека. – М.: Просвещение, 1964. – 344 с.
15. Немов Р.С. Психология: В 3-х кн. – Кн.1. – М., 1994. – 684 с.

16. Психологический словарь / Под ред. В.П.Зинченко, Б.Г.Мещерякова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Педагогика-Пресс, 1997. – 440 с.
17. Рудик П.А. Психология: Учебник. – М., 1976. – С. 75.
18. Фортунатов Г.А. Чувства / Общая психология: Учебное пособие. – М., 1970. – С. 21-35.
19. Сикорский И.А. Воспитание в возрасте первого детства. – СПб, 1884. – С. 43-56.
20. Янкина Е.И. Эмоции в развитии интеллекта ребенка дошкольного возраста // Ананьевские чтения-99: Тезисы научно-практической конференции. – СПб., 1999. – С. 238-239.

In the article the theoretical aspects of general tendencies and regularities of emotions are analysed in the development and becoming of personality, attention is accented on ability of emotions to generate the emotional experiencing and mental conditions of personality.

Keywords: emotions, mental conditions personality.

Отримано: 19.03.2010

УДК 159.923

Т.О. Долга

Загальна характеристика усної перекладацької діяльності особистості

У статті проаналізовано основні психологічні характеристики усної перекладацької діяльності, розглянуто особливості перекладацької діяльності з позиції різних підходів, обґрунтовано залежність психологічних характеристик перекладацької діяльності від процесу мотивації особистості.

Ключові слова: переклад, усна перекладацька діяльність, мовленнєва діяльність, мотивація.

В статье проанализированы основные психологические характеристики устной переводческой деятельности, раскрыты особенности переводческой деятельности с точки зрения разных подходов, обоснована зависимость психологических характеристик переводческой деятельности от процесса мотивации личности.